

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9257

891.99

2-43

1904

277 *Handwritten* 190

Պ Ե Տ Ը Մ Ո Ս

Հ Ե Բ Ե Ա Թ

Handwritten signature

ԱճԻԱՍԻՐՈՒՄ
ՅՈՒՀԱՆՆԵՍ ԶԵՐԱԲԱՆԻ (Զիվթարեցի)

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ЭТНОГРАФИИ
И ЛИНГВИСТИКИ
ИМЕНИ В. И. АФАКСИЯ
С С С Р

Ա Լ Է Գ Ս Ա Ն Գ Բ Ա Պ Օ Լ
Արագածոտն-ձաղառն Յովն. Ափրեանի

1904

(18)

891.89

մուծ
0002

arm
5990 89199
2-43

U A Y Z P

Համուծ

Պ Ե Տ Մ Ո Ս

Տրակա
Հ Է Ք Ե Ս Թ

Երևան
Ս. Զաքարյան

ԻՆՏԵՐՆԱԿԱԼ
ԻՆՏԻԿՆԱԿԱԼ
ԲՕՏՈՆՈՐԵՎ
Վիճակագրական
ԵՍՏ

Ա. Երևանի
ՅՈՂԱՆՆԵՍ ԶԱՐԱՐԵԱՆԻ (Զիլլադիցի)

Ալեքսանդրով
Ալեքսանդր Զոհարյան

Ա. Է. Ք. Ա. Ն. Գ. Ր. Պ. Պ. Ո. Լ.
Արագաշիպ-սպարանի Յովհ. Ափրեհյանի

1904

1904

Дозв. Ценз., 10 Апрѣля 1904 г. гор. Тифлисъ.

2003

49833-ահ

36396-669

Պ Ա Տ Մ Ո Ս

Ըստ աւանդութեան հին ժամանակ հայաստանում մի գիւղաքաղաք կար Գաւնի անունով: Այդտեղ ապրում էր մի Սանգրոս անունով մարդ իւր Մարգարիտ կնոջ հետ: Նորա ունէին երկու տղայ-մեծի անունը Գատմոս, փոքրինը Սիմիոտոս: Սանգրոս շատ ազբատ էր. իւր միակ յոյրը որդոց վրայ էր, որ ժամանակին իրանց այդ նեղութիւնից աղատէին: Սանգրոս հոգապորձ էր. սնէր մի գոյգեղ և ուրիշ ոչինչ:

Գարնան սկզբին նա լծեց իւր եզները և զընաց վարելու իր արտը: Ճանապարհին մտածելով զնում էր, յանկարծ նորան պատահեց մի գէրվիշ: Սանգրոս գիմեց նորան և ինզրեց որ իրան վիճակի մասին մի բան ասի թէ ինչ պիտի լինի իրա վերջը և տուեց մի բանի կողէկ: Դէվրիշը ասաց. «Ով մարդ, քո վիճակդ շատ բարի է այս տարի. միայն քո արտից երկիւղ կայ. զգուշացիր»:

Սանգրոս ծիծաղեց գէվրիշի վրայ, նրան անմիտ համարեց և զնաց արտը վարելու: Արտը վարելիս յանկարձ մի ձայն լսեց. շփոթուեց ու գէս

զէն նայեց. յանկարծ նա տեսաւ հոգից զուրս եկաւ մի մուկ և ասաց. «Ա՛յ, հոգազործ, ինչո՞ւ մեզ անմեղ տեղահան կանես. մեզ մի զխաշի. թող հանգիստ մնանք: Սանգրոս սաստիկ վախեցաւ և ձեռքի վայտով սկսեց խփել միանը. նա բանի խփեց միանը նա այնքան մեծացաւ և մի ճագարի շափ գարձաւ: Մուկը կրկին ասաց «Ո՛վ հոգազործ, հերիք է ինձ ծեծեա, բանի խփես, ես այնքան կզօրանամ և վերջը վնաս կուտամ քեզ»: Սանգրոս այդ լսելուն պէս, վախից եղներն առաւ և գործը կիսատ թողած տուն գարձաւ և կնոջն ասաց որ էլ այս տարի չէ վարելու արտը. մայրն էլ տխրեց և երկուսով էլ տխուր տրտում նստել էին: որ տղերք ուսումնարանից տուն եկան և հարցրին նոցա տխրութեան պատճառը: Մայրը ասաց, որ հայրը մեզ բազցած պիտի մեռցնէ, մի արտ ունինք այն էլ չի կամենում ցանել: Ռոզիլը դարձան հօրը և հարցրին պատճառը: Սանգրոս մանրամասն պատմեց իւր զլխի եկամը. մեծ սրդին Պատմութիւն, ուսումնական էր. նա հատկացաւ բանի էութիւնը և հօրը ճանապարհ դրեց որ պնայ և այն պէրվիշին գանի ու բերէ: Սանգրոս պնաց, երկար մանկալուց յետոյ, գտաւ նրան և սկսեց աղաչելով հարցնել այս պատահած դէպքի պատճառը: Գէվրիշը սկզբում հրաժարուեց ասելով. «Գու գարձեալ ինձ ծաղրելու ես եկել»: Սանգրոս երգուեց և աղաչեց, որ մի ճարանի և բացտարէ այդ եղելութիւնը: Սանգրոս շատ

որ աղաչեց, գարվէշը ասաց. «Մ՛ի, հոգազործ, քս արտի մէջ կայ մի պղինձ սակի, բայց ոչ քս բաժինն է և ոչ քս կնոջ, այլ քս երկու որդոց»: Սանգրոս գարմացաւ նրա խնայողութեան վրայ, շնորհակալութիւն յայտնեց ու գարձաւ: Միւս օրը Սանգրոս որդոյն առաւ և պնաց արտը ցանելու. Պատմութիւն, բունեց, խոյ հայրը սկսեց ցանել: Յանկարծ նայն ձայնը յուսեց արտի միջից թէ ինչ կուզէր մեղաբեկ, թուէր մենք ապրենք մեզ համար: Սանգրոս միջի ձայնը լսելով, գարձաւուրեցաւ. խոյ Պատմութիւն գաւաց, թէկուզ ուզտի շափ մեծանտու, գարձեալ քեզ պէտք է սպանեմ և մէկ խփելով սաակեցրեց միկին: Սանգրոս շատ ուրախացաւ, երբ տեսաւ որ մուկը ստակած է արգէն, «Գէ տղեր, ասաց, վարեցէր արտը, էլ մի վախեանար»: Մի երկու րոյ վարելուց յետոյ, յանկարծ խոյր կանգ առաւ և եղները շկարողպան շարժուել. Սանգրոս զօւ արեց եղներին բայց ճար չեղաւ. յանկարծ նա տեսաւ, որ խորը պէմ է տուել պղնձի կանթիւն. խոյն եղներն արձակեց և պղնձի շորս կզգմը բանդակեց և հանեց ոսկով լիքը պղնձը: Հայրը և որդիքը այդտեղ պահեցին սակին մինչև երեկոյ և երեկոյեան տուն բերին և թագցրին տան մէջ: Այդպիսով Սանգրոս յանկարծ հարտացաւ: Նա տեսաւ որ իր պրացինները իրանց համար, տուն տեղ, այդի, շատրուաններ ունին, ինքն էլ մտածեց, թէ ինչո՞ւ այսքան հարսութեան մէջ ես գուրկ լինեմ,

գնաց մի տեղ իր համար պարտեզ պցեց, ծառեր անկեց, ամեն տեսակ ծաղիկներ, բոյսեր անկեց և գործրեց մի անմահական դրախտ: Նա մի անգամ իր տղայոյնն առաց, «Որպէք, ես այսրան փոյ ծախսեցի, շէք ասում թէ մի օր գնանք և մեր հօր այգին տեսնենք»: Տղայրը մի կիւրտիկի, թոյլուութիւն առան իրանց վարժապետից և զնային հօր այգին, գարնան սկիզբն էր. այդում շատ բան շկար. նորա ման գալով վեր բարձրացան. յանկարծ Պատմոսի աչքովն ընկաւ մի սիրուն ծաղիկ. Պատմոս վերցըրեց ու կերաւ. յանկարծ նա ցնցուեց, ուշադնաց եղաւ և սկսեց իրանից գուրս խօսել: Գու մի ասիլ գա ճարտասանութիւն տուող խոտ էր, որ գեղիթի է ասում: Փոքր եղբայրը տեսնելով որ ինքը ճար չի կարող անել, գէպի գիւղ վազեց օգնութեան կանչելու. մինչև սրա գիւղ գնալը պատմենք Պատմոսի գլխին եկածը: Այգ բոպէին մի սպիտակ ձիաւոր եկաւ և կանգնեց Պատմոսի գլխի վերև և ձայն տուեց... Այ տղայ, ինչո՞ւ ես ուշաժափուած, վեր կաց»: Պատմոս շիմանալով թէ ով է, օգնութիւն խնդրեց: Զիւաւորը մի բաժակ տուեց ասելով. «խըմիր այս բաժակից, ըեզ օգնութիւն կլինի, բայց գիտես ում սիրոյ համար պիտի խմես»: Պատմոս ասաւ. Եստուծոյ սիրու համար և խմեց. ձիաւորը երկրորդ բաժակը տուեց և ասաց. «այդ կխմես Զինատանի Զօրան թագաւորի աղջկայ Թարգոհայի սիրու համար. նա քո սիրուհիդ է, իսկ գու նորա

սիրահարը»: Պատմոս խմեց և վեր նայեց խելագարի նման ընկուզենու վերայ տեսաւ մի սիրուն աղջիկ ազանակերպ, փոխակերպուելով մարդու ձև, սկսեց երգել այսպէս՝

Ով գեղատեսա՛յ մանուկ հետ ազանուս հակուեցար,
 Մէկ սիրոյ բաժակ տուին հետ սիրուս պսակուեցար.
 Գու լուսատու արև ես, ես լուսադօտ լուսնեակ,
 Գու հոգային անգլին բար, ես թիւաւոր թուշունակ,
 Մեր երկուսի միջոցին իմ հանդերձն էլ հակառակ,
 Ես բռնուած կապուած եմ, դու էլ ինձ հետ փակուեցար.

Ով գեղատեսակ կային:

Իրաւ քո ծնած օրից քո հետդ ման կուգայի,
 Զատ ժամանակ կամէք գէմքս ըեզ նշանց տայի.
 Մի թուշուն կարծէք ինձի սնունդ եմ ես Եւայի,
 Քո սիրուդ հրով վառուեցայ, գուն էլ ինձ պապա-
 կուեցար,

Ով գեղատեսակ մանուկ...

Արքայական ցեղից եմ անունս Թարգոհայի,
 Զանք արա, որ ինձ գտնես, իրաւ գու մի սխալի.
 Թէ ոչ մէկ խնդիրք կանեմ, բոլոր կեանքդ կհալի,
 Մի կամեր թէ հեռու եմ, հու արեցի բակուեցար.
 Ով գեղատեսակ...

Այդ երգի ժամանակ Պատմոս առջամ մնացել էր, յանկարծ տեսաւ որ ձիաւոր մարդը անյայտացել է: Ազանին կրկին իւր պատկերը ցոյց տուեց արեգակի ձևով ասաց. «Պատմոս, Պատմոս, իմ ձեռքս քո օձիբդ է, մինչև վերջին դատաստանը ես ուր կերթամ, դու արի» այս ասաց ու թռաւ գնաց: Պատմոս այդ խօսերից աւելի բորբոքուելով, չկարողացաւ հանգստանալ, ձեռքն առաւ մի փայտի սկսեց կրգել այսպէս՝

Ինչ էր յանկարծ պատահեցիր
Ով, ազանի ով ազանի,
Գլմբդ ինձանից պահեցիր
Քով ազանի, քով ազանի,

Վրայից փետուրները սև
Զիննի լինիս խարոյ դև
Միտքս դառաւ վերև ներքև
Ծով ազանի, ծով ազանի:

Ծառի ծայրիցը կրխօսիս
Որտեղ ճանաչեցիր դու զիս
Սիրով այրեցիր Պատմոսիս
Քով ազանի, քով ազանի:

Այս երգը փերջացնելուց յետոյ, տեսաւ որ իրան մօտ կանգնած են հայրը, կրքայրը և մի ձե-

րունի մարդ, ձերանին սկսեց քննել, բռնեց նորա ձեռքը, զլխին ջուր ածեց, Պատմոսի գլմբը, աչքերը բոլորովին փոխուել էին. հայրը վզովն ընկաւ և հառաչեց. «Իմ սիրելի սրբի, այդ լինչ է պատահել քեզ խերդ թուցրել էս»: Պատմոսը այս ու այն կողմ մտիկ տուեց, մի կանաչ ձիւղ ձեռքն առաւ և սկսեց կրգել.

Ով հայրիկ չեմ զիտում թէ ինչ կասես,
Մէկ ազանի խերքս զլուես առել է:
Իբրև խնկթացի եմ, ինձ բամբասես,
Միթէ քս հայրական գուլթոյ սառել է:

Զեմ կարող գաղարկ, սիրով տարուած եմ,
Այ կրկիւզ ոչ կրեմ սրտով բարուած եմ,
Պանդխտութեան ճանապարհը սարուած եմ,
Իմ վիճակս Զինու-մաշին գաւել է:

Պատմոսիս սիրտը բաց տես ինչպէս խոց է
Աշխարհս մլմնել է, արևս գոց է,
Սէր առածդ տես, ինչ կրակ ու բոց է,
Մէկ բողբուս սիրտս այսչափ փառել է:

Երգը աւարակուց յետոյ, ձերանին ասաց. «Ես հասկացայ թէ ինչ է պատահել, մի տեսակ դառն կանաչ կայ, եզինձ կամ աղչականդ և կամ ուրիշ գառն խտեր է կերել, սիրտը այրում է

տարէր զիւզ, թան կամ մածուն կերցրէր կլաւանայ»:
Պատմասին շատ դժուար թուաց ծերունու այդ
խօսքերը և ասաց այս երգը.

Ծերունի օր ես անցուցեր,
Գարուն և ամառ գատարի,
Աշունը, ձմեռան ստոգարեր,
Այս տեսայ ծառք գատարի:

Սիրոյ բաժակ դու չես տեսած,
Օրական բաժինդ է կէս հաց,
Չանէկդ թուլ, յակուերդ բաց,
Զուր ես թափում բարք գատարի:

Պատմասիս չես ճանաչում կայր ես,
Մածնով, թանով գեղատուր ես
Կարծեմ թէ ամաց հարիւր ես
Առ ու փախիր շառք գատարի:

Երգը վերջացնելուց յետոյ, հայրը, եղբայրը
սրա թևերն ընկնելով տարան տուն. մայրն երբ
քետաւ, որ Պատմասը այլայլուած է, աչքերը խառ-
նած, բրտինքը երեսից ջրի պէս ցած է իջնում, և
գոլորչին գլխից վեր է բարձրանում, ծնկներին խը-
փեց, ու լաց ու կոծ արեց, թէ այս ինչ է պա-
տահել իմ որդուս. և Սանդրոսին ասաց. «Գնա, էն
զէվրիչին գտիր, գուցէ մի հնար կարողանայ անել

սրան խելացնորութիւն է պատահել»:
Մօրը խօս-
քերը Պատմասին դժուար գալով, մի փայտ առաւ,
սաղ արեց և երգեց այսպէս.

Զոր ինչ ասեմ չես հաւատալ իրաւի
Գնա այսուհետե գէվրիչ ման արի,
Գու պատրաստ լեր, աշխարհք քեզ չը գրաւի
Միտք առ իմ խօսքերս, զգոյշ ման արի:

Ատուած կանչող մարդը չի հայուել շարով,
Ես ճանապարհորդ եմ իմ ճանապարհով,
Իմ սիրելի մայրս դու մնաս բարով.
Գառն կորցնելով անուշ ման արի:

Պատմասի ճակտին զոր ինչ գրուած է,
Վերստէն եկած է, գիտի կշռուած է,
Այլ պատասխան չունիմ, յեզուս լուած է,
Այժմուս ասած խօսքս յուշ յուշ ման արի:

Երգը վերջացնելուց յետոյ հայրն ու մայրը մը-
նացին շուարած, չիմացան ինչով մխիթարեն: Ե-
կան դրացիները և խօրհուրդ տուին, որ մի սաղ
տան նրան, թերես սիրահարուած լինի և գրանով
մխիթարուի: Հայրը խօսոյն գնաց և մի լաւ սաղ
բերեց: Պատմաս սաղն առաւ և երգեց այսպէս.

Անուշ հայրս մխիթարեց
Այսօր երկարանօք ինձի,

Այլ իբրև արհեստ հնարեց,
Թուփեց շարշարանք ինձի:

Օրուայ հասրս այսպէս դառաւ,
Սիրտս անշէջ հրով վառաւ,
Ազանիս ծառից բարբառաւ
Կոշեց իւր քերանօք ինձի:

Սիրոյ ցաւից հասկացողք
Ծածուկ էր հրեսի բողբ,
Պատմոսին բաժակ տուողք,
Ցոյց ետ կերպարանիք ինձի:

Երբ երգը վերջացրեց, մայրը ասաց. «Որդի,
փառք Աստուծոյ, մեր հիմիկուայ վիճակը շատ լաւ
է, ոչ մի բանի կարօտութիւն չունինք, այստեղ
րեզ ազջիլին է պահաս որ օտարութիւն կզնառ.
մեզ բոլորիս մօրմօրալէն կլծողնես: Պատմոս երգով
պատասխանեց այսպէս:

Բաժանուում եմ ազգ կրամից,

Աստ կենալու ճար չունիմ

Օրէնք դրուած է Ազամից

Ելոյ, բանիմ ճար չունիմ:

Իմ հայր, իմ մայր ինձ, օգնեցէր

Վասն ձեր ծննդեանր

Խելազարուած, մնացեց եմ,

Ուզից ճանապարհ չունիմ:

Թէ ոչ գնամ սպասողիս, սէրը սիրտս կը մաշէ,
Ելժէ գնամ իմ թշնամիս դատուելիս կվաշվաշէ,
Ել եզրայրս, ել երբեմն ճանապարհս աշէ,
Քեզանից դատ այս աշխարհին երեկեղի սար չունիմ:

Պատմոսին բաժակ տուողը կայնել զիմացս ան կուտայ
Թէ ոչ գնամ Չինու-մաշին, աստ կենալու մահ կուտայ
Պայտերական ցեղ լինելով սիրականս գահ կուտայ,
Օտար ազգի մէջ մնալու ուզից հաւատար չունիմ:

Երգը վերջացնելուց յետոյ տեսաւ որ հայրը
ուրիշ տեղ պատգամաւոր է ուզարկիլ, բարբառուից,
սազը ունն առաւ և առանց ձայն հանելու տանից
գուրս եկաւ: Մայրը հասկացաւ բանի էութիւնը,
խելոյն Սիմիտոսին ուղարկեց հօր կտակից: Հայրը
եկաւ, տեսաւ, որ փոխանակ նրան սիրտիւր, ա-
ւելի վշտացրել է, Պատմոսի պարանոցովն ընկաւ
ու ասաց «Ով սրբի. ազաչում եմ, լծոյ Աստուած
վկայ լինի, մի երկու օր ժամանակ տուր ես էլ
պատրաստուեմ և րեզ հետ գամ»: Տուն վերադառ-
նալով, նա տան կառավարութիւնը յանձնեց ուրի-
շին, պարանոցը, այգին յանձնեց մի ուրիշին, ամեն
բան պատրաստեց: Օրերն անցնում էին, նա օրէօր
յետաձգում էր. նայում էր իր ապրուստին, կեան-
քին, գծուարանում էր բաժանուել: Պատմոս տեսաւ,
որ հայրը օր է օր ձգձգում, առաւ սազը և երգեց.

Ելիր, հայրիկ, ելիր լինիմք ուզեկից,
Տեսնենք Տէրը մինչև որ է կամեցի

Եւոսր բաժանում է մէկգմէկից,
Օտար երկիր հոյ ու ջուր է կամեցել:

Հայաստանից ելնենք մինչ հասնինք հարաւ,
Մէկ սիրուն ազանի իմ խելքս տարաւ.

Յակորայ փիճակը պլխիս կատարաւ,
Պանդուխտ երկիր առ ու տուր է կամեցել:

Պատմոս է պատանեակ տանուլեց տարին,
Ոնց ելանեմ Հայաստանեաց աշխարհէն,
Ինչպէս ծովն ընկաւ Յովնան մարգարէն,
Նմին նման ինձ գարհուր է կամեցել:

Երբը աւարտելուց յետոյ, հայրը պատրաստեց
երկու ձի և ճանապարհի ամեն պատրաստութիւն:
Մայրը սկզբում չէր հաւատում, բայց երբ տեսաւ,
որ Պատմոս նստեց ձին, ընկաւ ձիու ոտների տակ
և սկսեց ողբալ: Պատմոս կրակի բոցով բորբոքուեց
և սկսեց երգել.

Մայր իմ ինձ մի պարտաւորէր,
Լոտ կենալս յոյժ դժուար է,
Սիրուն ազանիս է կորեի
Խելքս ու միտքս շուար է:

Չեմ մոռանալ իմ եղբայրին,
Լալիս է արտասուր արին,

Ինչպէս նախահայրն դարին
Սա էլ ինձ համար մեծ գար է:

Կանչեմ Ատուած հայրն զօրաց
Նա չի թողնէր մեզ մայրամ
Երբ կարծես Պատմոսիս կորած,
Հոգին Սուրբ քեզ միսթաբէ:

Հասաւ բաժանման րոպէն, լաց ու կոծով ի-
բարից բաժանուեցին և ճանապարհ ընկան: Չա-
զնացին, թէ թիչ Ատուած գիտէ, միայն զուրս Ե-
կան իրանց թագաւորի սահմանից և ուղևորուեցին
Չինու-մաշին: Ճանապարհին մի նեղ ձորի միջով
գնում էին, որ տեսան անթիւ թաշուններ: Պատ-
մոսի սիրտը ընկաւ իր սիրեկան ազանին, սազն
առաւ ձեռքը և երգեց.

Երամ, երամ թաշոյ սիրուն սոխակներ,
Ինչո՞ւ բաժնուել է ազանիս ձեզնէն,
Քաղի էր կարմրագոյն վարդ մանուշակներ,
Ո՛ւր էր տանում Հայաստանի պարտեզէն:

Հագուստներդ տեսակ, տեսակ և սանգով,
Չուտափոյթ թաշում էր, գնում էր ջանքով
Թէ անցկենար Ինգիլիզով, Ֆուանկով,
Չինաստանը բարև տարէր շատ մեզնէն:

Փամ մի ոչ կանգնեցար Պատմոսիս խօսքով,
 Երբայական ցեղ էր, պատած էր ոսկով,
 Վրէն թլխամ ունէր, բռնուած ազգով
 Սիրականս ճանաչեցէր բեհեղէն:

Հարցում բն գեղեցիկ վէ ամ

Երգը երբ վերջացրեց, հայրը նկատեց, որ
 լաւ կլինի շերտի, Պատմոս. մենք անմարդարնակ
 տեղում ենք և թշնամիր կարող են մեզ վնասել:
 Պատմոսը հօր խօսքերի վերայ մի առակ պատմեց
 և շարունակեցին իրանց ճանապարհը և հասան մին-
 չև Նինովէ. քաղաքի մօտ մի մարդ տեսնելով Պատ-
 մոսի սաղը, աւայ. «Տեսնում եմ, որ դուք օտարա-
 կան էք, բանի տեղեակ չէք, մեր քաղաքում մի եր-
 գիչ կայ, եթէ իմանայ, որ ձեզ մօտ սաղ կայ, իս-
 կոյն ձեզ բռնել կուտայ, շլինի թէ գնար սրճարան-
 ներում երգէր, նրա անունը Մուլքի է, նա մինչև
 թագաւորիցն իրաւունք է առել, որ առանց իրան
 իրաւունքի ոչ որ չի կարող երգել, ամեր»: Հայրը
 աւայ. արգէն ուշ է, այս կողմերը մի տեղ գիշե-
 բներ և առաւօտ շարունակներ մեր ճանապարհը և
 գնացին հիւր եղան մի տուն. տան տէրը երբ տե-
 սաւ, որ հիւրերի մօտ սաղ կայ առաջարկեց որ
 պահեն և բացատրեց պատճառը: Տանտէրը շատ
 պատուեց, առաւօտ լուսանայու պէս պատրաստուե-
 ցան գնալու: Պատմոսը մտածեց, թէ ինչքան ամար-
 գութիւն կլինի, որ այսքան պատիւ ստանալուց յե-
 տայ մի բան շատեմ, սաղը ձեռքն առաւ ու երգեց.

Ի Նինովէ քաղաքը դու
 Նախ լցուած էիր մեղացով
 Բնակութիւն բաղում մարդու
 Մեղի ուսում տուիր լացով:

Վերտէն բեղի ծագեց լոյս
 Ճանաչեցիր Տէրն մեր Յիսուս,
 Պողոս սուր ես և բարերուս
 Խնդայ բո բոյր պրացով:

Պեռ ես համբաւդ կը խօսին
 Ինչպէս հնարն Մովսէսին
 Գու որ հիւր արիր Պատմոսին
 Դաշտդ լցուի ջրով հացով:

36396-66

БИБЛИОТЕКА
 ИНСТИТУТА
 ВОСТОЧНОЕВРОПЕЙСКИХ
 ИССЛЕДОВАНИЙ
 АКАДЕМИИ НАУК
 СССР

Գու մի սպիլ, երգելու ժամանակ Մուլքին ե-
 կել գանից ականջ էր գնում. երբ Պատմոս վերջա-
 ցրեց, Մուլքին ներս մտաւ ու ասեց, ինչ սիրուն
 երգիչ ես, մէկ երգ առա տեսնեմ, տանտէրը ճանա-
 չելով աչքով արաւ, որ շատէ: Մուլքի ուղարկեց իր
 սաղը բերեց և առաջարկեց Պատմոսին ատելու.
 Պատմոս ներողութիւն խնդրեց և աւայ, որ ես պա-
 տախան կուտամ. Մուլքին սկսեց.

Մուլքի

Ճարտարախօս գիտուն վարպետ պատանեակ,
 Գիտես մեր պարտեղը ջրօղբ ով է.
 Այ ծառայ է, ոչ ազատ է, ոչ մշակ,
 Օրական մեր վաճար պողպ սով է:

мбс. лив. гл. т. 1906
 Гсс Библиотека
 ЗУОР-Арм.ССР

Պատմոս

Մարգն որ կայ այս աշխարհի պարտէզն է.
Հայրն Աստուած մշակ ջրողն այն է
Երկու հրեշտակ կան պահապան մեզմէ
Ամեն մարդու վարձին գրողը այն է:

Մուրթի

Այն ինչ է որ մէկ լուսուոր է մէկ կուր է
Այն ինչ է որ մէկ կրակ է, մէկ ջուր է,
Այն ինչ է որ մէկ փուշ է մէկ պտղատուր է,
Նրանց տունկերն միշտ բրողն ու է:

Պատմոս

Մարդու միտքը մէկ լուսով է, մէկ խաւար է,
Մարդու լեզուն մէկ կրակ է, մէկ ջուր է,
Հողին միտքը մէկ փուշ, մէկ պտղատուր է,
Խիղճը և խղճմտանքը բրողը այն է:

Մուրթի

Այսչափ գիտնական ես, հայրդ կճանչես,
Մայրդ հեծած կերթաս, զի ոչ ամաշես,
Աշուղ Մուրթու զլիմաց զեռ և մի բան չես,
Այդ բոլոր արարածը կրողն ու է:

Պատմոս

Հայրս հողմն է շարիք զլիմաց բերող է,
Մայրս հողն է շատ բաներ համբերող է
Պատմոս նուրբ գիտէ Մուրթին ներող է,
Հողից ենք պոչացած, կրողն այն է:

Մուրթին ասաց, այս երեխայական խաղ էր,
հիմն իմ խօսքերիս պատասխան տուր.

Մուրթի

Այն ինչ երկու երկեն բռնած մէկ ըստ մէկ.
Ջանք կենեն փախչելու իրարմէ չեն դատուի,
Այն ինչ կենդանի է, ոչ սրձ է, ոչ էգ,
Յգի է ծնելու զի չի ազատուի:

Պատմոս

Այն գիշեր ցերեկն է բռնած մէկզմէկ
Ջանք կանեն փաշխելու իրարմէ չեն դատուի,
Այն Նեռի արձանն է, ոչ սրձ է, ոչ էգ,
Օր ունի ծնելու զեռ չի ազատուի:

Մուրթի

Այն ինչ է, որ վրայի մազն է չորս ունի,
Տաներկու ոտք ունի, յիսուն երկու ճանկ,
Յակին պուխն բռնել կանէ ջանք,
Որբան էվէլ ձգուի, տեղէն չի հատուի:

Պատմոս

Այն տարին է չորս եղանակ չորս ունի է,
Տաներկու ամիս է, յիսուներկու ճանկ,
Յեռի օրը առաջին օրուան կանէ ջանք,
Եթէ բռնէ ինքը տեղէն չի հատուի:

Մուրթի

Այն ինչն է որ տեղը չես գիտէր հաստատ,
Երկինք, գետինք պտուուում է շրջապատ,
Ով նրան լաւ կամի նրան կառնէ վատ;
Մուրթու ասած խօսքը շուտ չի խրատուի:

Պատմոս

Այն չորս աստղն է, տեղը չենք գիտէր հաստատ,

Երկինք գետինք պտուում է շրջապատ,
Ով դէմ երես երթայ, նորան կառնէ վատ,
Պատմոսս ճանբորդ է շուտ կը խրատուի:

Երբը վերջացնելուց յետոյ, Մուլքի սաղը վար
դրեց, «էյվալլայ» արեց,—ասաց, որ ձեզ այսօր վը-
նայ շկայ. իմ պատուական հիւրն էք: Տարաւ իրա
տունը, ամեն տեսակ պատիւներ տուեց, նոր հա-
պուտաներ կտրեց, երկու լաւ ձի բաշխեց. յետոյ հար-
ցրեց իրանց հանապարհորդելու պատճառը. նրանք
պատմեցին, բայց Մուլքի համոզեց, որ չզինան, երբ
տեսաւ որ չեն համոզում, սազն առաւ ու երգեց.

Մուլքի

Գնա՛ որդի, գնա՛ բարսով յետ դարձի,
Ճանապարհդ հեռու, օրդ դժուար է.
Անմտութեամբ այդ բաները քեզ հարցի
Գու պատանեակ յեզուդ այդչափ ձարտար է:

Պատմոս

Յուսացել եմ Աստուած նա մեզի տէր է
Որչափ կորած լինինք, գտանել կարէ,
Եթէ մեր յանցանքը ինքը համբերէ,
Այլազգեսաց երկիրը մտանել կարէ:

Մուլքի

Գնա՛ որդի գնա՛ բարսով յետ գառնաս
Բազում չնորհք առնիտ, էլիէլ համբառնաս,
Քո վարպետի խրատները շմոռանաս
Կասազաշտ երկիր է, ծէսերը շար է:

Պատմոս

Կեցցես վարպետ, կեցցես, այդ խօսքդ բաւ է,
Միտքս արեկոծեալ տխրեալ նաւ է,
Կենաց խաչը գիտես, նա մեծ համբաւ է,
Նորան թաղարդները հատանել կարէ:

Մուլքի

Մուլքիս մորմարում է այդ քո խօսքերէն
Քեզ օգնութիւն հասնի, երկնային տէրէն,
Թէ լսես, գատ կեցիր այդպիսի սէրէն
Օտար երկիր առուեսուրը դժուարին է:

Պատմոս

Պատմոսին սիրաբ բաց ցաւերէն ճանչէ.
Այդպիսի խօսքերը քեզի արժան չէ,
Սիրականիս սէրը սիրաս կտանջէ,
Միայն տէրը ինքը գատանել կարէ:

Երբը վերջացնելուց յետոյ բաժանուեցան և
ճանապարհ ընկան: Եկան հասան մի սարի, որ
ժածկուած էր հազարերանկ ծաղիկներով. Պատմոսը
լցուեց, սազըն առաւ ու երգեց.

Գեղեցկազարդ բարձր սարեր,
Լցուած էք ամենայն հոտով
Անցուցել էք մեծ մեծ դարեր,
Բանի ոչ ունիք կարօտով:

Տեսակ, տեսակ ծաղկունքներով,
Խայտակը բոլոր ընկերով

Կանաչ կարմիր վարդ թփերով
Փաթուխուած հօրօտ մօրօտով:

Ճանապարհ մի ուղղեցէր,
Քարով լինէր, բարով կեցէր,
Պատմոսիս ձայնը լսեցէր,
Մի համարիւր օտար ոտով:

Երգը վերջացնելուց յետոյ ճանապարհը շարունակեցին և պատահեցին մի ծովի. յանկարծ մի կողմում նշմարեց ծուխ և այդ սղղութեամբ գնալով տեսան մի նաւ, որ պատրաստուում էր ճանապարհ ընկնել. իրանք էլ վճարեցին արժէքը և նստեցին նաւ. նաւը շարժուեց առաջ: Ճանապարհին բազմացած էին, Պատմոս գնաց նաւի մէջ մի բան ճարելու. յանկարծ մտաւ մի սենեակ, որտեղ հաւաքուած էին շատ մեծամեծ մարդիկ և վիճում էին երրորդութեան մասին, ֆրանսիացիք ասում էին երրորդութիւնը անալլայլ է, անգլիացիները ասում էին թէ ոչ, Ռուսները ասում է: Պատմոս նկատելով նրանց վիճարանութիւնը ասաց. «ազնուամեծար տեարք թոյլ տուէր, մի երկու խօսք ես ես ասեմ». (նախ Աստուած ասաց, արասցուր մարդ ըստ պատկերի մերում» նշանակում է «արասցուք» յոգնակի ասաց) և մի առ մի բացատրեց նրանց վիճարանութեան կէտերը և համոզեց ամենքին իրանց կարծիքի որիտաները: Վիճողները զարմացան պատանու խմտու-

տութեան վրայ, որ այդ ամենի լեզուներով խօսում էր, իրանց յաղթուած համարեցին: Նրանցից մէկը Աստուտ անունով հաղարապետը յայտնեց, որ իրանք պարտական են մի լաւ հիւրասիրել, կանչեցին ծառաներին և պատւիրեցին ճոխ սեզան պատրաստել. կանչեցին և Պատմոսի հօրը Սանդրոսին, հացկերոյթի ժամանակ հօրը և սրբուն լաւ հարբեցրին, որ և զինու ազգեցութեամբ երկար բնեցին. նաւապետը հաղարապետից կաշառուելով, նաւը մի կզգու մօտ կանգնելիս երկու մարդու պատուիրեց, որ Սանդրոսին բնած բնած վերցնեն նաւից հեռացնեն և միաժամանակ պատւիրելով, որ ծովը չ'դցնեն:

Անցնում է զինու ազգեցութիւնը, զարթնում է թմրածութիւնից, զարմացմամբ շորս կողմն է նայում և սկսում է կանչել «Պատմոս, Պատմոս» — ոչ ձայն կայ, ոչ Պատմոս և ոչ էլ նաւ ծովի ափին, խղճալին հասկանում է իւր գլխի եկածը և մարմնաբալով երգում.

Աւազ ասեմ կզգիր ձայնս իմանար
Հետ ինձի սղբացէր, բարերն էլ կարգան,
Անտառները զրիչ, ծովերը լժանար
Գաշտերը զերբ գառնան, սարերն էլ կարգան:

Խաւարաւ արևս, մի՞նեց լուսնեակ,
Մ'նացի բու աւերակի միտնակ
Կարծեմ թէ Սիս, Մատիս չի գայ ցաւիս հով

Պատմութիւնս մեծ-մեծ սարն էլ կարդան:

Իմ վիճակս էլ ունէր ինձ հետ անվերջ վէճ

Սրտիս մի հուր գցեց յաւիտեան անշէջ

Լաւ էր մեռնէի Հայաստանի մէջ

Քան թէ օտար անտէր շարերն էլ կարդան:

Չորացաւ պարտէզս, հատան ծառներս,

Մոյրաւ ոչխարս, կորաւ գառներս,

Սանդրոսն եմ գէպի երկինք մեկնեմ ձեռներս,

Գուցէ վերի դորաց շատերն էլ կարդան:

Երբը վերջացնելուց յետոյ սկսեց ման գալ կողմն. հանդիպեց պտղատու ծառերի. քաղցր յագեցրեց պտուղներով ու նորից շարունակեց ճանապարհը մինչև հասաւ մի քաղար այգտեցի մարդկանց լեզուն չէր հասկանում ուստի և տխուր տրբտում ման էր գալիս քաղաքում, մի քաղաքացի նըկատելով դրան, ուզեցաւ իմանալ ով լինելը, Սանդրոս շատ բորբոսուել, վերցրեց ձեռնափայտը սաղի պէս բռնեց ու երգով պատասխանեց քաղաքացուն:

Տէր իմ, որպէս ասեմ ցաւս հասկանաս,

Եթէ պատմեմ, պատմելի չի, ինչ անեմ.

Ցաւիս խորչերն են հաղար հաղար մաս.

Մին մին կարդամ հատնուիլ չի ինչ անեմ:

Հայազգի սնունդ եմ ազգով խաշնկար,

Գնաց կարողութիւնս, եղայ ապիկար,

Թափառական ման եմ գալիս անդադար,

Կորուսաներս գտնուել չի ինչ անեմ:

Նետահար թռչուն եմ անկեալ եմ պանդուխտ տեղ

Երամս կորցրի ձագուկներս ջուլով

Ուժնից պանդատ անեմ, կամ ուր դրկեմ թուզթ

Թէ ով արաւ մատնիչ զի ինչ անեմ:

Սանդրոս է անունս զուր համբաւ ունիմ

Մի խօսեցի իր անթիւ անթիւ ցաւ ունիմ,

Ծովերի մէջ այեկոծուած նաւ ունիմ,

Լուրջ շիտեմ մթնիլ չի ինչ անեմ:

Երբից յետոյ վաճառականը-քաղաքացին ասաց, երբ ինձ վերայ շատ տխուր ազգեցութիւն արեց, մանրամասն պատմիր քո գլխիկ եկածը, ես պատրաստ եմ մինչև վերջին կողմէս ծախսել քո կորուստը գտնելուն. Սանդրոսից մանրամասնեմքն եղելութիւնը լսելուց յետոյ իր խօստման համաձայն պատրաստուեց րեկաւ ճանապարհ. Սանդրոսին պատուիրելով որ մնայ իր տունը մինչև վերադարձը:

Պատման էլ երկար քննուց յետոյ վեր է կենում տեսնում է, որ սենեակում միայն ինքն է, հայրը չկայ, գէս-գէն է բնկնում. հարցնում է հարապետից. «Ատուած քեզ համբերութիւն տայ

որդեակս» պատասխանում է հաղարապետը. սա կայ-
 ծակնահար լինելով այդ խօսքերից շտապում է նա-
 ւապետի մօտ հօր մասին տեղեկութիւն անելու.
 վերջինը տեսնելով վշտացած պատանուն, ծիծա-
 ծաղում է ասելով. «հօրդ ման եկ ծովի յատակում,
 փաճր տուր Աստուծն, որ դու զո՞՞ճ չես գնացել
 կատապի փոթորկին»: Հօր մահուան լուրը խոր խո-
 ցեց պատանու սիրտը, սրտաբեկ և յուսահուար
 վերագարձաւ իւր սենեակը վերցրեց սազը և այս-
 պէս երգեց.

Ձեռուններով լեցւած խորագոյն ծովեր
 Իմ սիրելի ծնողն սէր է, ինչ արիւր.
 Մի՛թէ ձեզանում կար սաստկագոյն հօսիք
 Ինչ հետ նաւում բնօյն սէր է ինչ արիւր:

Այսուհետև ես ինչ անեմ օտար եմ
 Իմ ցաւին ցաւակից գտնել ոչ կարեմ.
 Հովեր ձեզի նման այլ ոչ գազարեմ,
 Իմ ցաւս բննօյն սէր է, ինչ արիւր:

Ո՛վ երբայր նաւավար հէ՛ր ժպտեալ խօսիս,
 Հայրս որտեղ թաղիր հարաւ թէ հիւսիս
 Գիտեմ թշնամութիւն արիւր Պատմասիս
 Ինչ Ձին հասցնօյն, ուրայ, ինչ արիւր:

Երգից յետոյ ուղեցաւ նետուէլ ծովը հագարապե-

տը նկատելով հրամայեց իր մարդկանց կապեն դրան և
 տանեն իւր սենեակը. այն յուսով թէ ասպազային
 դրանից կարող շատ օգտուել:

Ասպտը իրանց բազարը հասնելիս Պատմասին
 էլ հետը տանում է իր տունը, պահում է առանձին
 սենեակում և իր ձեռքով ինքը կերակրում. ամեն
 գնալիս սկսում էր երկար ու բարակ հարց ու փորձ
 անել. Պատմասից, մի գրական բան չէր կարողա-
 նում իմանալ. Պատմասը երեք ամիս այգալիսի կեանք
 անցկացրեց Ասպտի տանը. մի օր տխրութիւնը
 փարատելու համար վերցրեց սազը և երգեց.

Ո՛վ իմ հօգիս, ես ինչ անեմ,
 Չայն եմ տալիս լուր չէ գալիս
 Վերունի հաւրի նմանեմ,
 Ծարաւի եմ ջուր չէ գալիս:

Թե չունիմ թռչիմ երկինքը,
 Մէկ օրհնութիւն տի տայ ինքը.
 Կանչեմ յուսեղէն մարմինքը.
 Չայնս նրանց դուր չէ գալիս:

Այդ միջոցին կառքով անցնում էր թագաւորը
 լուսւմ է Պատմասի ձայնը, կառապանին հրամայում
 է կանգնեցնել և իմանալ ով է որ այսպէս գեղեցիկ
 կերպով երգում է ու ածում. Չերգ մեծութիւն սա
 Ասպտ հաղարապետի տունն է, երգողն էլ մի օ-

տարական է. ասաց ծառան և թագաւորի հրամանով Պատմասին նստեցերց կառքին տարաւ թագաւորի պալատը. ուր պատմոս թագաւորի հարցերին թողաւ թիւն է խնդրում երգով պատասխանելու.

Ատուժայ ձեռքը թագաւորաց սրտին կայ
Երբեմն լսել եմ և հասկացել
Մոլորուած ծառայ եմ արայ մէկ խնայ,
Երան կորցրել աստ մնացել եմ:

Հաղարապետն եղաւ ինձի բանտապետ,
Հայրս զուր կորցրին նաւաւարի հետ
Գանձս ու ձիանս առաւ մօտ յետ,
Երէք ամիս մորմորալով լացել եմ:

Մայրս և եղբայրս մնաց Հայաստան
Քաջ Ասպուր ինձի անբաստան,
Մեծդ արքայ, թէ անեոս դատաստան
Ելլ ինչ պատասխանեմ իսկ նրբացել եմ:

Պատմոս է Հայաստան ծնեալ և սնեալ,
Ճակատապիրս էր օտար տեղ մնալ.
Եօթանասուն ազգի լեզուն անսխալ
Վարպետս դաս տեց ես կարգանցել եմ:

Երգից յետոյ թագաւորը կանչել տեց Ասպուտին պահանջեց Պատմասից վերցրած փողերն ու

ձիաները և աւելորդ հազար սօկի որպէս զուգանք և ստիպեց, որ բացատրէ, թէ ինչու է այդպէս վարել Պատմասի հետ. վերջինս միասին պատմում է այն ինչ որ մեզ արդէն յայտնի է, Պատմասին նմանեցնելով մի թուժակի կամ սոխակի, որոնց խօսքին կամ ձայնին սկսում է լսել տէրը. նոյնպէս էլ ինքը փափակում էր և աշատում էր այդ ամենազէտ պատանուց օգտուել, բայց իրան այդ բանը չէ յաջողում:

Թագաւորը նկատելով Պատմասի խելօքութիւնը ընդունում է իւր պալատը և պալատին ընդհանուր կառավարիչ է նշանակում. Պատմոսը հանգամանքից օգտուելով շատ պիտուժիւնների և արհեստների հետ ծանօթանում և սովորում է, ամենից շատ ուշադրութիւն է դարձնում օգտաւարիկի կազմակերպութեան վերայ:

Թագաւորի ապում ապալուտականների հետ մանկալիս նկատում է ծառի վերայ իւր սիրելի ազակեակի կերպարանքը, որ փոխարկուելով մարդու սկսում է այսպէս երգել:

Աղանին
Երգէ սիրական կրպէ
Ամին ցաւից ազատուել ես,
Երբէք կարօտ շունիս բերբէ
Կօծւած նաւից ազատուել ես:
Պատմոս
Ո՛հ, երբ որ ձայնդ իմացայ

Յաւերս իբրև մի հով անցաւ
Տրտում էի ուրախացայ,
Նաւերս մի մեզմ ծով անցաւ:

Աղանձի

Հէր խորը ննջել ես, զարթի
Ժամանակն անցկացաւ զարթի
Գառար անհայր անմայր որդի
Նախ համբաւից աղատուել ես:

Պատմ'ոս

Ձեմ մոռանալ, իմ կարաւս,

Կրկին բազմացուցիր ցաւս,

Անզկոյ մէջ հանրաւս

Մեծն արբային բով անցաւ:

Աղանձի

Չոհայիս մինչ երբ սպասէ,

Օտար մնալոյ ոչ վնաս է,

Կեանքդ սաղ հազուսաղ խառնէ,

Գէշից լաւից աղատուել ես:

Պատմ'ոս

Արի Պատմմտիս մխիթար

Մինչի երբ անես նետահար

Սիրով այրեցիր անդադար,

Սիրոս վառվառ ու բով անցաւ:

Երգելուց յետոյ աղջիկը դարձեալ աղանու
կերպարանք առաւ թռաւ խառնեց թռչունների
կրամին ու սպառնեց հեռու ու հեռու: Պատմոսի

մօտին եղողները աաչեցան այս երկոյթով. ինքն
էլ սրտի մորմորը փարատելու համար սկսեց երգել.

Մէկ կերեխս, մէկ կորում ես աներեկոյթ ցելի
պէս,

Անանցնելի է կրակդ, սրտիս կանթեղի պէս,

Կերպարանքդ ազաւնի է, ձայնդ մարդու տեսակ է
Երեսներդ արիւ պէս, ճակատդ Արուսեակ է,
Չկարացի գէմրդ տեսնել, թէ ինչ տարւայ հա-
տակ է

Մտամներդ անզին բար է, լեզուդ սկսոյ քսակ է
Չայնոյ սոխակի նման է ինձ վերստէն պտակ է
Երբ որ անուշի հնչում ես թուլթակ և անմեղի
պէս

Մէկ կերեխս մէկ կորում ես և այն

Անունդ նոր եմ իմացել Թարգօհալի տալում ես
Երկու տարէնը մէկ անգամ, ինձ մխիթար դա-
լում ես

Ոչ խնդալուս հեռ խնդում ես, ոչ լացիս հեա
լալում ես,
Քո ցաւդ յայտնի չես ատում, չէ որ գու սխալ-
ւում ես

Աներեկոյթ կրակ դու ես, ինձ մոմի պէս հա-
լում ես,
Իմ լերդ ու թորս մաշեցիր, ջուր դառաւ հեղե-
ղի պէս:

Մէկ կերևիս, մէկ կորում ես ե այլն:

Քանի սէրդ միտս է գալիս, խեղճս գլխիս կե-
րերի

Խառնել ես թռչուններուն ինձ հետդ արեւ
ես գերի

Չինաստանի երկրումը սիրուն գուետը կայսրի,
Օրը մէկ տեղ զբօսանքներում գառել ես հիւր
ու փերի

Աստուօր քեզի կազատեմ Պատմոսն եմ ծառայ Տէրի
Քեզ կտանեմ Հայաստանը գրախտական տեղի պէս
Մէկ կերևիս, մէկ կորում ես ե այլն:

Երգից յետոյ ընկերներն ասում են թէ քո սի-
րածդ, փերիներին է ենթարկեամ, նրանց ձեռքից
առնելը շատ դժուար է. այս խօսքերից վշտացաւ
Պատմոս և սկսեց երգել.

Ով եղբայրներ միք հոգ քաշել,
Ինձի տանող քերտոյ տէր կայ,
Իմ վերքերուն խոր միք աշել
Մեր մէջը սէր ու սղայման կայ:

Աստուած ցաւ կուտայ տանողին,
Ոստացի Յոր նմանողին,
Չարի սիրտը սպանողին,
Իմացէք հոգևոր հէր կայ:

Միք հատիկ Պատմոսիս յայսը,
Առաջնորդ է խաշի յայսը,
Փարատի կը խաւար յայսը.
Սուրբ Գրքէն մեզ պատուէր կայ:

Բաւական ժամանակ մանկալուց յետոյ, իր պա-
լատական ընկերներով վերագառնալիս սլալատ, վո-
ղոցներում լուծ են մուկնախիների կոշը, որ հրա-
ւիրում են ժողովրդին ֆրանկների գէտ պատերազմելու
զօրքը հաւարելուց յետոյ խմբերի է բաժանում և
այդ խմբերից մէկին հրամանատար է կարգում Պատ-
մոսին: Կռուի յազթուլթիւնը լինում է ֆրանկների
կողմը, մօտ հազարի շափ մարդիկ էլ գերում են,
այդ գերիների մէջ վիրաւոր էր և Պատմոսը: Փրանկ-
ների թագաւորի կանանկարթեամբ, հրամայում է
գերիների միջից ով որ վիրաւոր է թոյլ իրանց
գերիների վերքերը բուժէ: Պատմոս, Անգլիայի պա-
լատում ստորաւ լինելով բժշկութիւն, սկսում է
բժշկել հիւանդների վերքերը, շատ յաջողութեամբ
և շուտով բժշկում է բոլոր անգլիական վիրաւորնե-
րին: Գերիների վերատեսուչը Պատմոսի հմտութիւնը
պատմում է թողաւորին. կանչում է Պատմոսին և
առաջարկում է իրանց վիրաւորածին էլ բժշկել
խոտանալով լիճարի անգլիայի կայսրից ստացած
նոճկի կրկնապատիկը. Պատմոս ուրախութեամբ յան-
ձքն առաւ սկսեց այդ օրից յաճախել ֆրանկների
հիւանդանոցը, որ հիւանդների մէջ գտնում է իւր

հայրը որ վնդակով վերք էր ստացած. Մանգրոս տեսնելով, որ վաճառականը ուշացաւ, մտնում է ֆրանսիական զօրքի մէջ գնում կռուելու—հարցնում է որտեղդ է ցաւում հայրիկ ջան. հայրը շճանաշելով, ազիտորմ կերպով խնդրում է Պատմոսից որ ճարանէ, ինքը անտէր անտիրական օտարական է. Պատմոս այլ ևս չկարողացաւ համբերել, գիմեց երգին, որ գրաննով արտայայտ, իւր սրտի վիշտը,

Մի հոգ քաշիլ անուշ հայրիկ,
 Հայոց ցեղն ազատ կանի,
 Զոր ինչ ցանկատ, խնդրէ, ճարեմ,
 Քեզ իմ տեղը ազատ կանի:

Վրտեմ պանդուխտ ևս և անտէր,
 Ու ընտանի ունիս և ոչ մէր,
 Ես թեզ սրգի, դու ինձի հէր
 Ատուած անմեղն ազատ կանի:

Պատմոսիս կարօտ քաշելով
 Մ'նացիր սիրտդ մաշելով,
 Ճանապարհները աշելով,
 Զայնս այստեղ ազատ կանի:

Երգից յետոյ հայր և որդի գրկախառնուում են,
 Պատմոս մխիթարումէ հօրը. վէրքերը մի քանի օր-
 ւայ բուժում է, բուժում է և միւս հիւանդները.

Թագաւորը Պատմոսի մատուցած ծառայութեանը շնորհակարութիւն է յայտնում և պարգև է առաջարկում ասելով, խնդրիր սիրտդ ինչ որ ուզում է, հնդ, փնդ, իշխանութիւն, ինչ կամենաս կ'ստանաս առատօրէն. Պատմոս թոյլատուժիւն է խնդրում երգով պատասխանելու, վերցում է խնդրած սաղը և երգում.

Խնդրեմ քեզնից արքայ, թեղանում ճար կայ,
 Ինձ սղասող ետր կայ, ուզարկէ գնաեր,
 Իմ վերայ մեծ դար կայ, շատ ճանապարհ կայ,
 Գատաստանդ արգար կայ, իհարկէ գնամք:

Գու ողորմած կայսեր զօրեզ բազուկներ
 Նախահարց մեր, ցաւակից ընկեր,
 Մենք ենք քս ծառաներ, հայ ազգից եկեր
 Թէ մեզ չես ազատեր, անկարգ է գնանք:

Ով իմ Արքայ զօրեզ, շնորհէ մէկ տեղ,
 Պանդուխտ եմ ևս այստեղ վիճակս է նեզ,
 Սիրես Ատուած անեզ, սր է նա անմեզ,
 Պատմոս է Հայոց ցեղ, ձայնարկէ գնանք:

Պատմոս թագաւորի հարցերին դարձեալ եր-
 ցով է պատասխանում.

Ով իմ արքայ հարցանում ես
 Եկիլ եմ օտար երկրէն,

Նուրբը ասեմ հարցանում ես,
Այն Չինաստան չար երկրէն:

Մէկ ազանի ինձ գրուեց
Միտքս սիրոյ ծովին նաւեց,
Մեծ ազգի անուն համբուեց,
Արաւ տնդազար երկրէն:

Հայրենեաց անունն է Ջօրան,
Թարգօճալի գուտոր նորան,
Պատմոսիս խօսրերը յարգարան,
Հանեց ճանապարհ երկրէն:

Թագաւորը նոր հասկացաւ բանի էութիւնը,
Պատմոսի խնդիրը, թոյլ տուեց գնալ իւր սիրուհուն
որմենի. շատ ընծաներով առօր փառօր ճանապարհ
գրեց և հրովարտակով պատուիրեց բոլոր իր նահան-
գապետներին որ առաջնորդէն որան իրանց սահ-
մաններում: Նախքան ճանապարհ ընկնելը հօր խն-
դրանօր գնում են վաճառականի մօտ, ուր հայրը
երեք տարի ապրել էր. ծանօթացնում է որդուն
գրա հետ և ապա մանրամասն պատմում է իւր և
վաճառականի բարեկամութիւնը: Որդին երախտա-
գլխութեամբ նւիրում է իւր բոլոր փողերը վաճա-
ռականին, վերցնում է սալը և երկրում:

Թէև ընծաներս թիչ էր
խնդրեմ ներես վաճառական,

Միտքը հետ բարուն փրկիչ էր,
Հօգոյ տէր ես վաճառական:

Իմ հայրս մխիթարեցիր,
Կեանքդ սիրոյս շարշարեցիր,
Մեծ Մովսեսան յարմարեցիր,
Աղբատէր ես վաճառական:

Այլ ինչ ասեմ քեզ համեմատ
Դառն դժոխքէն լինիս ազատ,
Առնես Արբահամեսն հաւատ,
Անդ լոյս երես վաճառական:

Գովեմ հիւրասիրութիւնդ,
Ատուած օրհնէ տեղդ ու տունդ
Պատմոսս երգէ ազգանունդ
Հօրազրէր ես վաճառական:

Վաճառականը մեծ ընդունելութիւն է ցոյց
տալիս մեծ ճաշկերոյթ է պատարաստում և հրաւի-
րում է բարեկամներին. հիւրերին ուրախացնելուց
յետոյ մեծ թաղմութեամբ և թագաւորի տուած հըր-
վարտակի համաձայն առաջ ընթացան զօրքերի հետ
չրով ճանապարհ գցին և այսպէս առաջ ընթաց զօր-
քերը ճանապարհին որոշ տեղերում փոփոխուելով
հասցրին մինչև շինական սահմանները, ուր ճանա-
պարհը 7 ճիւղի բաժանուած տեղում շինուած էր

Թագաւորի հրամանով մի բազանիր, որ ամեն մի մարդ աւանց փողի լողանալուց յետ պարտաւորւած պէտք է գլխի եկածը պատմէր, որպէսզի թագաւորը հընարաւորութիւն սենենայ իմանայ թէ ում է պատահել իւր աղջիկը, որովհետեւ աղջիկը իւր մանկութիւնից արստամբել էր փերիներից և աներևոյթացել մինչև այժմս. դրբացների և հմայուցների ասելով, պէտք է երեսայ այն մարդուն որ աշխարհիս մէջ ամենից գեղեցիկն է:

Սանգրոսը ըստ սովորութեան, ձիւնները լծողեց Պատմասի մօտ պնաց լողանալու, դուրս գալիս փող ուզեց տալ բազնեպանը հասկացրեց, որ այս բազնիրում լողացողներից փող չի պահանջուում, դու պէտք է պատմես քո գլխի եկածը փողի տեղ, Սանգրոս անտրամապիր լինելով որբան ստիպուցին չկարողացան պատմել տալ վերջը ստիպուցան ծեծելով դուրս անել բազնիրից. Պատմաս տեսնելով այդ կոպիտ վարմունքը կսկիծը տուեց ջանը սազը վերցրեց ու երգեց.

Պատճառը ինձ պէս չար որդին

չայրս փետահար են անում

Չեսն եմ լնկել որտորդին,

Սիրոս նետահար են անում:

Արհեստաւոր է աշխարհն

Իմաստուն կասեն այս պարն

Անմեզ գալած ճանապարհին

Քեզ փետահար են անում:

Վարելիք աշխարհի հետ վարելիք

Ստախոսութիւններ սովորիք

Պատմասիս տես միսիժարելիք

Խօսիս փետահար են անում:

Գնաց լողացաւ. դուրս գալիս բազնեպանի կարգադրութեամբ սկսեց պատմել մեզ արդէն յայտնի արկածները, որ գլխովը անցել են. պահապանները գտնելով իրանց որոնած մարդուն տանում թագաւորին են ներկայացնում: Թագաւորը ինչ արհեստ գիտենալը որտեղացի լինելը իմանալուց յետոյ ասում է, թէ աղջիկս գտար բերիք ինձ մօտ, աղջիկս և թագաւորութեանս կէտք թեզ կ'տամ, թէ շքերիք վիզդ կտրել կ'տամ, որպէս խաբեբայի:

Պատմաս թագաւորից հինգ օր ժամանակ է խնդրում և իրաւունք ստանում որ պալատի բոլոր դռները իրան առաջ բաց լինին. պարտիզում մանգալիս խնդրում են Աստուծոյ որ այս նեղութիւնները անցկացնէ իրանից և երկար մանգալուց յետոյ նստեցին մի ծառի տակ, սրի ճիւղերին եկան նստեցին ազանիները. Պատմաս տեսնելով ազանիներին յուզեց, փերցրեց սազը և երգեց.

Ով ազանի ահա ժամ է, սիրով սէրդ ճանաչէ,

Վասն քո հոգուդ-խնամէ, Աստուած տէրդ ճանաչէ,

Եթէ քո սրտովդ է արի շուտափայլ
 Պատմոս արբայի գէշ շինի սուտ
 Այո իմաստարան ճարտարը դու ես:

Աղանին նորից թուաւ և երեք ժամից յետոյ
 վերագարձաւ կիսաթուղթն կիսա-աղջիկ գարձած ի-
 ջաւ աղբիւրի մօտ կանգնեց. ծառաները ուղեցան
 բռնել ճշայ թուաւ ծառի վրայ կանգնեց: Պատմոս
 սղիորուելով երգեց.

Աստուած ինքը ստեղծեց բոլոր աշխարհ
 Թռչուններու մէջ գեղն աղանի,
 Զրեղ ըմբռնելու ոչ կայ հնարը,
 Օգային մարդկային ցեղն աղանի:

Կաղաչեմ կազերսեմ, եկ մոլորուած եմ,
 Քո սիրուդ կրակով, վառուած խորւած եմ,
 Այդ բաներու հնարները սորւած եմ,
 Գարձեալ կերթամ ես իմ տեղն աղանի:

Եթէ սիրական ես Պատմոսիս լսէ
 Գիտեմ մեղաւոր եմ մեզքը իմն է,
 Վասն քո Աստուգ խօսալ սկսէ
 Այսօր իմ վիճակը նեղ է աղանի:

Յետոյ աղանին երգեց թեկերը իրար քսելով.

Լուր քո լայ ես հալեցայ մամի պէս
 Սիրուդ սրով գիշառեցայ խոր սրտէս,
 Բարի եկիր իմ ուրախ օր իմ հանգէս,
 Բայց այլ ոչինչ էեկ շունեմ իմ կեանքէս
 Քեզի բնծայ, քեզի մատաղ ու Պատմոս:

Այսբան տարի երբէք չէի մարդաձև
 Զգեցուցին աղանակերպ թռչնաթի
 Ես լուսառու, դու լուսատու իմ արև,
 Ամեն կողմից Աստուած տուեց մեծ պարգև,
 Ինձ քեզ ծառայ, ինձ քեզ մատաղ, ու Պատմոս:

Գու իմ սոխակ, մինչ երբ բառնաս աղաղակ
 Եկ մուտ պարտեղ քաղէ վարդ և մանուշակ,
 Վերստին մեզ տէրը կազմեց նոր պսակ
 Թարգօհայիս հոգիմ ունիմ միայնակ
 Քեզի բնծայ, քեզի մատաղ, ու Պատմոս:

Երգից անմիջապէս յետոյ իջաւ ծառից, փա-
 թաթուեց Պատմոսի վզովը, համբուրելով միմեանց
 կարօտները առան աղջիկը տասց, չնայելով որ քո
 խնդրով կարողացար փոխարկել կերպարանքս մար-
 դու կերպարանքի, բայց էլի հայրս ինձ քեզ չի տայ.
 զբանով մի վհատելի երբեր ես քեզ չեմ մոռայնայ:

Լուր տարան թագաւորին, թագաւորը իւր պա-
 լատականներով գիմաւորեց և առօր փառօր ընդու-
 գունեց իւր պալատը. Պատմոսին չնորհակալութիւն

յայտնեց անժիւ թմանկազին բարեր և փոյ տեց.
Պատմոս ստիպւած վերցրեց և տուն տարաւ: Հայրը
տեսնելով սաստիկ վշտացաւ, ձեռնափայտը սազ ա-
րեց ու երգեց.

Ասի սրգի մի հեշտանայ
Աշխարհն է խափոյ տանոյ,
Գանկից ոչ սը չի կշտանայ.
Մարգու հոգին է սպանոյ:

Զատ ժամանակ ես խնդրւայ
Սէրը քեզի հեշտ կը թւայ
Բոլոր կեանքիցս բանկւայ
Ո՛չ գոյ տարտարոսից հանոյ:

Ունէի անդ անժիւ փոցեր
Ըմնն էլ անտեր եմ թուցեր
Սանդրոսիս բազզին գայ հոցեր
Թշնամի գառաւ սպանոյ:

Պատմոս շխորտացաւ համբերել սկսեց երգել.

Այսչափ շարշարանքս, գատարի մնալս
Վայ է ինձ վայ է ինձ, իրաւի վայ է
Բազմացաւ տրտումս սգրումս լալս
Մահ է ինձ, մահ է ինձ իրաւի մահ է:

Իմ գլուխս սրչափ, սրչափ գար գնաց

կապիչ մի վարդ բազի, շուտ աւար գնայ
Աշրերս մթնոցեց նուրը խաւար գնայ
Պահէ ինձ, պահէ ինձ, հայրն իմ պահէ:

Պատմոս է կարկամեալ, կար միշտ գլորւած,
Անչէջ կրակներով վառւած ու խորւած.
Սոխակն իմ պարտիզին սիրով չէր սորւած
Զահէ ինձ, շահէ ինձ իրաւի շահէ:

Երգով էլ շխորտանալով սրտի յուզմունքը հան-
գատացնել, իւր բժշկական գործիքները հաւարեց
պալաւտակի մէջ քաղաքից գուրս եկաւ. մի այլու
մօտից անցնելիս այգեպանը ձայնեց, «այ մարդ սլ
ես, և սըր ես գնում»: Պատմոս լսելով պարտիզպա-
նի ձայնը, սթմափուց մտածմունքից և սկսեց երգով
պատասխանել.

Ասն տեսնեմ, ինչ ես ասում այգեպան,
Խթան գառաւ այդ քս յուրը ինձ համար
Գորցրել եմ սիրաւիանս պառաւական
Գառնացիկ է հոյն ու ջուրը ինձ համար:

Մշտնապան

Մի վշտանայ եզրայր, փորը համբերէ
Աւետում է այս իմ յուրը քեզ համար
Իմ տան տէրը մէկ մեծ համբաւի տէր է,
Պատրաստում է գէներ ու սուրը քեզ համար:

Պատմոս

Չեմ գիտել, ուզից ուզից ես, թէ ինձ կ'որոտաս,
 Չեռից որ բահմէ շինեցիր որ սալ
 Քո այգ քաղցրարառոց թէ լինի որ սալ
 Այն գու ես պաղ աղբիւրը ինձ համար:

Այգեսպան

Իմ խօսքերս գաղափարից տեղ արայ
 Ազարակդ հան է, կասէ թէդ արայ
 Գեղատուր ես հիւանդ տէրիս դեղ արայ
 Միջնորդ կառնեմ արքայքոյրը քեզ համար:

Պատմոս

Պատմոսիս սրտին դառաւ մէկ մխիթար
 Գա էլ մի կարծիր է հետից մխիթար
 Չեմ գիտել ինչ աղգ ես, սեմիտ մխիթար
 Գրւած էր նախ այս տխուրը ինձ համար:

Այգեսպան

Անունս Բագարատ ուզից հայ անուն
 Երեսուն ու վեց տառին կայ հայ անուն
 Ջրհեղեղից ազատ լինող հայ անուն
 Բարբորեցաւ սրտիս հուրը քեզ համար:

Բագրատը և Պատմոսը հայ լինելով եզրայրացան Բագրատը պատմեց, որ բանի օր է լսել էր իրան մասին ժամանակ չունենալով չի կարողացել գնալ տես. ապա ներկայացրեց իւր տիրոջը, որ հիւանդ պառկած էր, հիւանդը իմանալով Պատմոսի բժիշկ լինելը գիմում է և մի քանի օրւայ ընթաց-

քում բժշկում է և որպէս եզրայր Բագրատին հօր ապրում է այդում Բագրատի մօտ բժշկուոյ պարտնի տանը. այս պարտնը թագաւորի քրոջ որդին է և սինօգական անդամներին:

Պատմոսն ու Բագրատը երկար մտածում են սրտում մի օգապարիկ շինել, որի համար կանչում վարպետներին և Պատմոսի պատուէրի համաձայն շինել տալի: Պալատ մտած օրից աղջիկը հօր մօտից երբէր չէր հեռացել, որի գեղեցիկութեանը զմայլած էր հայրը. աղջկան գուր չգալով այդպիսի կեանքը բանտարկութիւն է, խնդրում է հօրից որ թոյլ տայ իրան գնալ իւր պարտէզները մանկալու. թագաւորը բարկանում է աղջկայ յանդուգն խօսքերի վրայ, հրամայում է գցել մահապարտների հնոցը, բայց վերջը զիջում է պալատականների խնդրին և հրամայում չորս նաժիստների տանել խոտանացած այգու խարխուլ շէնքում պահել քառասուն օր խիտ հսկողութեամբ շրջապատելով այգին զինւորներով, որ ոչ մի երեւկայութիւն չ'լինի. աղջկան տանելիս պէտք է անցնէին Բագրատի այգու մօտից Բագրատը և Պատմոսը ուզեցան հանդամներից օգտուել և փախչենէլ Թարգօհալին բայց նախ բան այդ սկսեց երգել.

Ոյ նագիլիս սըր ես գնում,
 Չէ որ քեզ համար եմ եկել,
 Զի է ցաւս չես բննում
 Այոչափ ճանապարհ եմ եկել:

Թարգօճալին խնդրում է տանայներին կանգնել
և ինքը երգում է.

Թարգօճալի

Ես եմ քո ցաւին ցաւակից,

Իրաւ քեզ համար եմ գնում

Վարդը չէ հեռու սոխակից

Քս մտքիդ յարմար եմ գնում:

Պատմոս

Թարգօճալի ինձ խորում ես,

Զուր տեղ արինես թափում ես

Մյգ խօսքերովդ տապում ես

Չէ որ անդադար եմ եկել:

Թարգօճալի

Չեմ մոռանալ շարշարանքդ

Երկինք գետինք տէր և կեանքդ

Մինչի պատրաստես քո սարքդ

Քեզ օտար աշխարհ եմ գնում:

Պատմոս

Մի խարիչ խղճուկիս Պատմոսիս

Ախոս շես որ սուտ կ'խօսիս

Արարատեան բարձր Մասիս,

Նրանից մեծ սար եմ եկել:

Թարգօճալի

Մի՛թէ երգումներս դուր է

Աստուած ճանչէ յոտդ համբուրէ

Թարգօճալիս յոյժ տխուր է,

Հիւանդ եմ և տկար և գնում:

Երգից յետոյ Պատմոս ուղեցաւ բռնելով աղ-
ջկայ ձեռքից բերել իր կեցած այգին, պահնորդնե-
րը խկոյն զնդակահար կանէին եթէ այսիողմից
Քաղքատը ձայն չտար. «Չհամարձակէք եղբօրս ձեռք
բարձրացնել բոլորիդ մէկ-մէկ կ'կոտորեմ»: Պատմո-
սին ազատելուց յետոյ ուղեցաւ սպառնալիքներով
Թարգօճալուն ևս առնել ձեռքերէն, այս անգամ զին-
ւորները խմբովին գրոհ տեսցին, բայց այդու պատը
արգելից գրանց հոտանքը, հէնց այդ ժամանակ այ-
գու տէրը իր արագընթաց նժոյգը հեծած, գէնք ու
գրահ կապած, սպառնալից կերպով առաջ խաղայ.
բոլոր զօրքը սրան տեսնելով երկիւղից ցիրուցան
եղան. Թարգօճալին հանգամանքից օգտուելով, իւր
նաժիխտներով անցնում է այգին. այգու տիրունին
Հօբուրը սիրով ընդունում է և անմիջապէս գնում է
թագաւորի մօտ, շատ խնդրելուց համաձայնեցնում
է, որ Թարգօճալին քառասուն օր շարունակ իրան
մօտ պահէ և միևնոյն ժամանակ նրան խրատէ դաս-
տիւարակէ:

Մի անգամ այգում նաժիշաների հետ մանդա-
լիս, հանգիւղեց Պատմոսին վերջրեց սաղը և երգեց.

Պատմոս

Մեր պարտէզին ծագեց արև
Զարժուն հովեր դադարւած է
Վարդն է գիմաց բռնել բարև
Ամեն ծագիկ գարգարւած է:

Թարգոճալի

Հիւր եմ եկել սիրականիս
Թէ խորհուրդն կատարւած է
Աչքիս գիմաց ծառ նմանիս
Սէրդ սրտիս նկարւած է:

Պատմոս

Երգեց սոխակն ինձ աչքալոյս
Հեղ ազաւնին մեղ հիւր գալուս
Դաշտերն սւրախացան խայտալուս
Թշնամու սիրտը քարւած է:

Թարգոճալի

Պարզ մի խօսիլ լեր խորիմաց
Աշխարհն մէկ տուն է խելաց
Թէ ոմանք լինեն հասկացած
Չորս անկիւնը պաշարուած է:

Պատմոս

Զրջան է դառնում անգաղար
Խորշերու մասն է անկատար
Երանի այն աւուր հաղար
Պատմոսն երամով շարւած է:

Թարգոճալի

Վեր նայէ աստղերն համարէ
Քառասուն օր մերն համարէ
Բորբուրւած մտքերն համարէ
Թարգոճալիս միշտ վառւած է:

Այգում ճաշելիս իր ձեռքով մի բաժակ գինի

ուեց Թարգոճալուն. սա իւր շնորհակալութիւնը
յայտնեց հետեւայ երգով.

Թարգոճալի

Քո ձեռք բաժակ ուեցիր
Սա սիրոյ նշան Պատմոս
Իմ կեանքս որպէս թւեցիր
Առւտուրն էժան է Պատմոս:

Պատմոս

Ես ըեզ հոռու կարմիր գինի
Տէրէն հրաման է աղջիկ
Որպէս տիրոյ կամբը լինի
Մեզ այս բանդից հանէ աղջիկ:

Թարգոճալի

Ես ուրախ եմ այդ բանի մէջ
Սէրդ հուր է սրտիս անշէջ
Մի պարզ խօսի կ'դառնայ վէճ
Միտքդ ծածուկ ցանէ Պատմոս:

Պատմոս

Երբոր աչքս տեսաւ ըեզի
Բացայայտ խօսիմ մէջ պարտէզի
Երբ հասնինք բաղարն Պարիզը
Այն օր պատրվակ է աղջիկ:

Թարգոճալի

Անունս է Թարգոճալի
Երգելութիւն հոգիս կ'հալի
Ինձ յայտնի գերիս ես տալի
Քո սրտիդ հարցանէ Պատմոս:

Պատմոս

Ձի ես այդքան երկիրայի
 Մեռնեմ բեղ գերի չեմ տալի
 Պատմոս այսօր ուրախալի
 Կարծեց Հայաստան է աղջիկ:

Միրահարների վառվառն խօսքերը յիշեցրին
 Բագրատին իւր ընտանիքը, խորը անբաշխեց, վեր-
 ցրեց զինու բաժակը ու այսպէս երգեց.

Այսօր իմ ցաւակից ստիակն ու վարդը
 Խօսակցութիւն արին, ես հիացայ յուշ
 Այգեպան է գառել ինձ պէս տմարդը
 Ունէի հայրենիք սիրական անուշ:

Հեռացայ երկրէս, այլ ուր տեղ վախշեմ
 Կենդանի մեռած, իրաւի սաղ չեմ,
 Միժէ ինքս քար եմ, ստեղծուած հող չեմ
 Թշնամեաց առաջին, մատնեցին անշուշտ:

Այնու համար եկայ այս երկիրս օտար
 Ձէ որ չէր ցաւակից սրտիս մխիթար
 Թէ Աստուած կամենայ ինձ էլ հետդ տար
 Մինչի մահ պահպանէ եղբայրս զգուշ:

Մելիքի որդի եմ իրաւ մեծատան
 Տաճկաց տէրութիւնը արաւ հրաման

Յոյր տունն տեղս արին ցիրուցան
 Դարձեալ պահանջում է վեց տապանթ գուռուշ:

Իզմիրու բաղաքից ես եմ արտորուած
 Տաներիկու տարի է աստ եմ մոյրուած,
 Անուես Բագարատ սիրտս է խորոված,
 Դառնել եմ խելազար մնացի ապուշ:

Այգեաւերը լսելով գրանց երգեցողութիւնը կան-
 շեց իւր մօտ և ոտիպեց, որ իրանց երկիրը, ազ-
 գութիւնը և կրօնը գովարանէ: Առաջին անգամ վեր-
 ցրեց սաղը և երգեց.

Երկինքն էր ջուր, գետինը էր ջուր ծով էր ծով
 Հողի ևր Աստուծոյ շրջէր անպաղար
 Ստեղծեց շորս տարերը, իսկ խորը մտքով
 Հուրն, հողմն, ջուրն, հողն հաւասար:

Այգեաւերը չհատկանալով այդ, զիմեց այգե-
 պանին որ ինքը երգէ. նա էլ սկսեց.

Քաղաքատ

Կրակից գոհացուց հրեշտակաց դաս,
 Քամին հեշեց իննը մաս իսկ արդար
 Հողն ջրից բաժնեց արաւ երկու մաս
 Միացած մարդ շինեց, նախ Ադամն է կար:

Պատմոս

Ադամայ ծննդէն երբ մեղանշեցին

Պաշտեցին ձեռագործ, ոչ ամաշեցին
երենց ստեղծողը երբ չճանչեցին
Այնու տեղաց ջրհեղեղն էր մի մեծ դար:

Բազարատ

Ներբովժն էր որ շինեց աշտարակն մեծ
Սաստիկ հողմն հարեց հիմնայատակ բանդեց
Եօթանասուն ազգի լեզուն բաժանուեց,
Ամեն մարդ վերցրուց իւր մտքին յարմար:

Պատմու

Պատմոսս Հայաստանից եկաւ 2ինաստան
Տեսաւ մէկ պատուական անուանի իշխան
Ինքը արքայի ցեղ ազգի մէջ արձան
Իւր կրօնքին հաստատ բնութեամբ հանձար:

Բազարատ

2ինաստանը Սուտակ և Պահնակ
Բազում բանի տեղեակ ոչ գոյ հանգանակ,
Բազարատս այգեպան մրդերն անհատ-դակ
Բարիքները գովական հազար ու հազար:

Այս անգամ գոհ մնաց երգերից, միայն ցաւակ-
ցութիւն յայտնեց որ իրանց կրօնից չեն և խնդրեց
որ վաղը իրան տօնին էլ գան ամելու, խօսք տա-
լով իշխանին հեռացան իրանց օգապարիկի պակաս
մնացած մասերը լրացնելու. իսկ Թարգօհալին մնա-
ցել էր կանգնած իշխանի մօտ, իշխանը նկատելով
ասաց շլինի խնդիր ունիս. Թարգօհալին համարձա-
կութիւն ստացաւ և սկսեց երգով յայտնել խնդիրը.

Գու իմ հոգու եղբայր, դու իմ ազգական
Քեզանից խնդրում եմ խնդիրս սա է:
Արքայի քեռորդին և իմ պատուական
Քո ծառաներուն միշտ ժամ ժամ խնայէ:

Մեր ազգի մէջ ունինք այսպիսի մէկ ծէս
Մեր ծննդեան օրեր աւնում ենք հանդէս
Վեհ, բարձրագոյն իշխան հասկացիր սրտիս
Վաղն երգիչներուն այսպիսօր շահէ:

Լիովին իրաւունք տուր զօր ինչ կ'հարցեն,
Գիտեն խաղալիքներ թող ի մէջ բերեն,
2է մեզի պատկառանք բանի այստեղ չեն
Թէ որ չ'կատարես Զօհայուս մահ է:

Սինօգապետը չհասկանալով ազգկայ խնդրի
խոհական միտքը, ասաց, թող քո ասածի պէս լինի
այս անգամ. Թարգօհալին այս բանը յայտնելով
այգեպանին ասաց, որ որանից յետոյ ամեն բան
կախւած կլինի ձեր ճարպիկութիւնից և ձեր անե-
լիքից:

Այգեաէրը հարցնում է Սանդրոսից թէ ինչ նը-
պատակով են այստեղ եկել. Սանդրոս պատմում է
մանրամասնաբար իրանց գլխի եկածները, թէ ինչ-
պէս թագաւորի աղջիկը ազաւնու կերպարանքով ե-
րևացել է Պատմոսին և խնդրել է որ իրան անպատ-
ճաւ գտնէ ու նորից թռել է: Իշխանը պատմու-

Թիւնը իմանալով շատ մտածմունքի մէջ ընկաւ թէ
 ի՛նչպէս օգնէ սրանց, վերջը առաջարկեց թէ մեր
 կրօնը ընդունէք թագաւորի ազգիկը տղից տալ կը-
 տամ ե վերջը թագաւոր կնստեցնենք մեր երկրի
 վրայ. Սանդրոս լսելով իշխանի առաջարկը սաստիկ
 վշտացաւ ու սկսեց երգով ողատասխանել.

Իմ հայրենիք, նախնիք զնաց ի՛նչ հետքով,
 Պէտք է ես էլ զնամ այն ճանապարհով.
 Թէկուզ ինձ սպանես սրով կամ նետով,
 Իմ սրբիքս էլ հետ ինձ զան ճանապարհով:

Ինչ կանեմ աշխարհի ապրուսան ու մալը
 Գծւար է Աստուծն պատասխան տալը
 Հասկացել եմ ձեր կրօնքի սխալը,
 Ձեւ զնալ տարտարոս լայն ճանապարհով:

Թէ թագաւոր դառնամք շինատան գատեմք
 Գարձեալ հոգու կողմից աղբատ եմք
 Կանչեմ կենաց խաչը ցաւս գանգատիմք
 Չը թողնու մեր կենաց տան ճանապարհով:

Սանդրոտիս սսկորքն էլ այտեղ շմնայ,
 Հայ ազգի սնունդ եմ հայաստան ծնայ
 Յոյս ունիմ առ Աստուած երբէք չեմ զնայ
 Մորս ազգի ցիրուցան ճանապարհով:

Սինոգագետը սաստիկ բարկացաւ «դուն որ իմ

կրօնին չես հաւանում, նայն է թէ, ինձ էլ չես հա-
 ւանում. տօնախմբութիւնս անցկացնեմ խաղաղու-
 թեամբ, յետոյ ես ձեզ ցոյց կ'տամ թէ ով եմ ես»
 ասաց սինոգատետը բարկացած. Սանդրոս տրտմած
 զնամ եզկուլթիւնը պատմեց տղաներին. Պատմոս,
 Բագրատ ե Սանդրոս յոյսերը Աստուծոց չկտրեցին
 սկսեցին ագօթել. գիշերը Պատմոս երազում տես-
 նում է մի սոխտակ ձիաւոր զինաւոր բարկանում
 է այգետիրոջ վերայ, որ նեղութիւն է տալիս իւր
 ծառաներին. այդ միևնոյն ձիաւորը երևում է ե այ-
 գետիրոջը սպանալով ասում է, եթէ քո տան գրո-
 նեւածներին նեղութիւն տուիր քեզ կսպանեմ ե ձեր
 ամբողջ ազգը բնաջինջ կանեմ. այգետէրը երկիւղեց
 զտրթնում է կանչում է մօրը, յայտնում է երազը
 ե խնդրում է հնար. մայրը ասում է ես այդ բոլորը
 գիտէի, վախենում էի որ յայտնէի աւելացրեց լաւ
 է երկրաւոր թագաւորից պատժելի քան թէ Աստուծն
 բարկացնել ե այսպէս խօսակցեցին մինչև լոյս:

Հետեւեալ օրը, սրօշեալ ժամին հաւարեցին
 բոլոր հրաւիրեալները, ի միջի այլոց թագաւորը ե
 թագուհին. հայկերոյթի ժամանակ թագաւորը պատ-
 լիբեց իրանց աշուղներին, որ աճին. բոյբը տանտի-
 կինը թոյլաութիւն ստացաւ թագաւորից, որ իրանց
 աշուղներն էլ երգեն, որոնք արդէն փոխած շարերով
 նստել էին հրաւիրեալների մէջ. ներկայ էր ե թա-
 գաւորի ազգիկը: Առաջի անգամ սկսեց երգել թա-
 գաւորի աշուղը.

Թէլլաճին

Ունիս պատրաստութիւն պատերազմիս
Թնդանօթ և զնդակ ամուխ հետը
Ասիւծս փափագ է այժեամ ճգմելու,
Խորտակէ ոսկորքն գլուխը հետը:

Պատմոս

Զրահս պատրաստ է պատերազմելու
Նիզակս ժաժ տամ սլարը հետը
Լաշնալիճ աղեղներ ունիմ կազմելու
Ասիւծդ սպանեմ իւր ծաղը հետը:

Թէլլաճին

Զօրքի գիմաց մէկ հետեակն ինչ կանէ,
Կենդանեաց դէմ հիւանդ գիակն ինչ կանէ,
Մեծ ծովի մէջ բորբոք կրակն ինչ կանէ,
Նախ հուրը կսպանէ և ծուխը հետը:

Պատմոս

Ունիմ երկվարներ դու շես տեսանել
Նրանց մէկի մէխը շես կարող տանել
Քո գօրքերուց նման շատ եմ սպանել
Բերդերդ կաւերնմ բազարը հետը:

Թէլլաճի

Թէլլաճհուս գիմացը շատ մի հեշտանայ,
Խօսքերդ դատարկէ դեռ շեմ վշտանայ,
Լեակժանը գեռունքով չի կշտանայ
Կլանում է լիւններ և ծուխը հետը:

Պատմոս

Պատմոսս թի առեալ օլը թոշում է

Ապա խառն բոլոր աշխարհ շրջում է,
Լեակժանդ փայլատողիցը կորչում է
Իջնում է անդունդը շարք հետը:

Թագաւորը շատ հաւանեց և առաց որ շարու-
նակեն, այս անգամ սկսելու հերթը Պատմոսինն էր
նա էլ սկսեց:

Գիտնական Թէլլաճի ինձ պատասխան տուր,
Ազամայ գլխիցը, որբան դար անցաւ
Այն ինչ սիւն էր կէսը հուր էր կէսը ջուր
Ինչ օրինակ տեց ինչ նկար անցաւ:

Թէլլաճին շխարդացաւ պատասխանել. Պատ-
մոս կրկին շարունակեց.

Ինչ լծուշուն էր, ունէր ժամուն մի պարզի
Հարիւր ութսունասուն հազար ծնաւ միաձի
Ո՛չ կարմիր են, ո՛չ սպիտակ և ո՛չ սև
Բ՛նաւ բուն շնասաւ անդադար անցաւ:

Այն ինչ բար է մուրճահարեա ճարիլ շի,
Ի՛նչ գրատտ է, որբան ճաշէ յաղիլ շի
Ի՛նչ պատկեր է երկնալ շի թաղիլ շի
Պատմոսիս խօսքերը միշտ յարմար անցաւ:

Թագաւորը հետաքրքիր նայեց Պատմոսին և

ասաց այդ աշուղը սրտեղացի է, որ իմ աշուղին յազժեց և ինձ ամօթահար արեց:

Քոյրը ընկաւ թագաւորի սաները և ասաց այդ այն մարդն է, որ մեզ բոլորիս վերայ երախտիք ունի: Նա քո Թարգօհալի աղջիկը ազաւեց զերութիւնից, որ ապտտամբել էր փերիներից և իմ որդին, որ մերձ ի մահ հիւանդ էր բժշկեց: Թագաւորը այս լսելով, խղճահարուեց ու ասաց. «Սիրելի քոյր, ինչպէս ես կամենում, որ ես վարուեմ Պատմոսի համար»: Գուրնարին (քոյրը) ասաց, «ես կամենում եմ քո Թարգօհալի աղջիկը նրան տրժան. Պատմոսը զխնական մարդ է, նա շատ արժանաւոր զահակալ կարող է լինել քեզ, ազաւային ոս կարող է քո գահը ժառանգել»: Թագաւորը քրոջ խօսքերին հաւանութիւն տալով դարձաւ պալատականներին և նոցա կարծիքը հարցրեց. պալատականները միաբերան կանչեցին, «կէցցէ թագաւորի որդեգիր փեսան, կէցցէ, թագաւորի որդեգիր Պատմոսը»: Այս ձայնի վերայ, Սանդրոսի աչքերից արտասուքի կաթիլներ ցայտեցին և զգացուած երգեց այսպէս.

Հայրը

Երամից բաժանեալ սիրահար սոխակ
Վարդի սէլն, փուշի ցաւը մտածէ,
Իւր ծովերի միջին ընկրմած լուսակ,
Անդերձ թակարդի համբաւը մտածէ:

Պատմոս

Սոխակ երամով կանդիւած է արդէն,
Թռչունից ձայնով կարաւը մտածէ,
Ի հարկէ բիւրիւրը չի գառու վարդէն
Նորան արգիլող գրաւը մտածէ:

Հայրը

Արժան է վայելէս ազրատ պետութիւն
Եայց քառասուն վրան չի գառնալ մէկ տուն.
Ղեկավար մի որբան լինի իմաստուն
Գարձեալ պէտք է կօծուած նաւը մտածէ:

Պատմոս

Արեւը, արեմուտը, հարաւ և հիւսիս,
Ատուած օրհնել է հաստատ քառակուս
ձիշ արուեսակ հորիզոնից երբ գայ գաւ
Հրացայտեալ և խոնաւը մտածէ:

Հայրը

Սանդրոսի ցաւերը կրկին հեծեց,
Փայտին որդը կուտէ հանդերձին էլ ցեց,
Իմ սիրուն որդեակ, գառար այտեղ մեծ
Իմ ու քո գառ արա լաւը մտածէ:

Պատմոս

Հայր մի տար Պատմոսիս այդ մահուան բօթը,
Միջնորդ է առ Ատուած, սրբոց աղօթքը.
Բրուտին չէ դժուար ամէն անօթը
Երբ իւր արհեստն է կաւը մտածէ:

Երգերը վերջացնելուց յետոյ, թագաւորը իւր

երկրորդ աստիճանի մատանին տուեց Պատմոսին, երկրորդ կառէթի մէջ նստեցնել տուեց և հրամայեց ման ածել քաղաքի փողոցներում մունետիկներ կանչել առել, որ Պատմոսն է թագաւորի սրգեղի ժառանգը. թագաւորի հրամանը խտրոյն կատարեցին: Այդ ժամանակ Սանդրոսի ուշքը գնաց, նուազեց Պատմոսի համար, բայց Պատմոսը այնտեղ չէր: Բազարատը հասաւ տեղից բարձրացրեց Թարգոնայը ևս նրան օգնեց: Թագաւորը այդ տեսնելով հարցրեց թէ ինչ մարդ է այդ: Ֆիւրնտրին բացատրեց որ Պատմոսի հայրն է: Թագաւորը կարծում էր թէ գրանը լրտեսներ են եկել ևն այստեղ սիրտը թնդաց և բարկութիւնից գլուխը տարուբերեց: Ֆիշչիանը երբ նկատեց այդ, աչքով Բագրատին իմաց արեց: Բագրատը երեսի վերայ ընկաւ, եօթն անգամ ծուր գրեց և յետոյ կանգնեց թագաւորի առաջ: Թագաւորը հարցրեց. «ինչ խնդիր ունիս»: Բագրատը ասաց որ բերանացի չեմ կարող ասել թոյլ տուէր երգեմ. թագաւորը թոյլ տուեց:

Արբայ, հոգի, ջուրդ ինձ հետ ծանօթ է,
 Արդար աշխատելու ծառաներն են վկայ.
 Ըշմարիտ հոգու տէրը ընտրեալ անօթ է,
 Թէ իզուր կոտորուի լեռներն են վկայ:

Այսքան ժամանակ է ծառայում աստ,
 Վատութիւն մի չունիմ կամ գործ մը նուաստ.

Լրտեսաց համբաւներ մի անիր միզ վաստ,
 Մոյրուած ոչխարին դառներն են վկայ:
 Նենկ ազգ ու աղինք ունին երամներ,
 Աստիճան, աստիճան նստած վայր աւ վեր,
 Աստուած ստեղծել է մարդն որպէս պատկեր,
 Հարժելու ստրերն ու ձեռներն են վկայ:
 Թագաւոր դու ունիս գլխիդ ստիէ թող,
 Վերստէն է տուած ով է հակառակ,
 Բագրատիս սրտին մի րցիլ կրակ,
 Աւանց կըբայր ողջ չեմ, մեռնելն է վկայ:

Թագաւորը Բագրատի երգի իմաստը հասկանալով, նրան էլ տուեց սուրատեղատութիւն: Սանդրոսին էլ նորա խնդրիքի համեմատ տուեց այգեպանութիւնը, Սանդրոսի նպատակն էր, որ այնտեղ պահպանէր օգապարիկները: Յետոյ թագաւորը կառէտներ բերել տուեց, մէկի մէջ նստեցին Բագրատը և Պատմոսը, միւսի մէջ իրանը և իջան իրանց պալատը: Այստեղ թագաւորը կանչեց իւր պալատականներին, որպէս զի խորհրդակցեն սրբանց գործի նշանակելու մասին: Փէղջիհան սինօթապետը ասաց, որ հայր թագաւոր, շպէտք է գեռ շտապել, պէտք է լաւ մտածել հետեանքի մասին, սրանք անփորձ մարդիկ են, պալատ տեսած, գործի մէջ մտած չեն: Մի բանի օր փորձներ,

տեսնենք թէ յարմար են, այն ժամանակ սրտից
 փափազը կատարիր: Ֆէլզիհանը այսպէս էր ասում,
 որովհետեւ ինքը աչք ունէր գահին, որովհետեւ ին-
 քը թագաւորի բեռն սրբին էր: Թագաւորը ըն-
 գունեց իշխանի առաջարկութիւնը: Թագաւորը
 Պատմոսի վիզը ոտիէ մանեակ պցեց, բեհեղներ ու
 կերպաններ հաղցրեց: Բագարատին ընծաներ տը-
 ուեց և իրաւունք տուեց իր գործերի մէջ համար-
 ձակ մտնել ևս քսան օր ժամանակ տուեց քործա-
 սութեան համար: Պատմոսն ու Բագարատը մի
 քանի օր ընտանեկան կերպով ծառայեցին:

Մի հանդիսաւոր օր թագաւորը կանչեց և
 յայտնեց թէ գնացէք, ուրախութիւն արէք, ձեր
 հարսանեաց ժամանակը մօտեցել է: Պատմոսը, Բա-
 գարատը և Թարղօհային թագաւորի և թագուհու
 ձեռները համբուրեցին, գուրս ելան պալատից կառք
 նստեցին և գիմեցին գէտի պարտէզները: Պատմոսը
 սագն առաւ ձեռքը և պարտիզում երգեց այսպէս.

Արի իմ սիրական արի
 Երթանք օգապարր տեսնենք
 Վերջի օրերս եզաւ բարի,
 Փախչելու հնարը տեսնենք:

Փառք տանք Աստուծոյ հնարքին
 Որ մեզի հասուց այս փառքին
 Երեսնք թեաւորաց շարքին,
 Իջնենք մեր աշխարհը տեսնենք:

Երգը վերջացնելուց յետոյ էլ ժամանակ չկար-
 ցրին պատրաստեցին օգապարիկները, շորս հօգով
 նստան և սկսեցին բարձրանալ և կարճ ժամանա-
 կում սրացան օդի մէջ: Այդտեղ եղած մարդիկ խո-
 կոյն իմաց տուին թագաւորին, մինչև թագաւորի
 պատրաստուիլը նրանք անհետացան և հասան Փա-
 րիկ քաղաքը այստեղ ճաշելուց յետոյ կրկին նստան
 օգապարիկ և հասան Բիւզանդիա քաղաքը: Այստեղ
 հօգմը արդեղեց նրանց գնալը, գրա համար օգա-
 պարիկը տւին մի անգլխացի վաճառականի և գրա
 փոխարէն ստացան շորս կրակոտ արաբական ձիեր:
 Այստեղ մեծ ընծաներ պատրաստեցին ոտիէ տակա-
 ուի վերայ և ներկայացան Սուլթան Մուրադին:
 Սուլթանը երբ տեսաւ Պատմոսի վրայի շրանշան-
 ները, ուզեցաւ տեղից կանգնել և շատ տարակու-
 սած հարցրեց նրանց գարտեան մասին: Պատմոսը
 սասց, մի երկմտիք, եթէ թոյլ կտաք, ես իմ ցաւս
 երգով կպատմեմ արքայիս: Սուլթանը թոյլ տուեց:
 Պատմոսը երգեց.

Թագաւորաց թագաւոր կայ երկինքը
 Արդար գատաստանը այստեղ երկաց
 Ոմանք միայն կասեն, ոմանք երեք ինքը
 Նա մուպեխաց ասուց երկաց:

Ամենայն ինչ կամ նիւթ ունի բարկութիւն
 Աղբատին էլ պահպանում է բարկութիւն

Մեծամեծաց միշտ չի լինի բարկութիւն
Մահապարտից արիւնը այտակ երեաց:

Այս աշխարհից շատ անցկացաւ արքային
Իր տիրոջը ընդէմ դարձաւ այր կային
Ես մեծ յուսով գիտեցի գէպ արքային
Պատմոսին փրկութիւն այտակ երեաց:

Երգից յետոյ Սուլթանը հարցրեց թէ ինչ է
նրանց խնդիրը: Պատմօսը խնդրեց, որ Բագարա-
տին ներքէ և բանտարկուածներին ազատէ: Սուլթա-
նը կատարեց նրանց խնդիրը. բնծաների կէսն էլ
յետ գարձրեց Պատմօսին. այս ազատման աւթիւ
հաւարեցան նրանց բոլոր բարեկամները և սկսե-
ցին կերտխում ուրախութիւն անել: Յետոյ պատ-
րասուեցին ճանապարհ ընկնելու. Բագարատը սիր-
տը լցուած սկսեց երգել.

Բագարատ

Սարին, ձորին հեշտալի է գիւրին է
Քանց եղբօրը բաժանուիլը զատուիլը
Եղբայրսիրութիւնը իսկ և անգին է
Գժուար է բարոյ արմատից հատուիլը:

Պատմոս

Բոլոր գետեր ժողովում է ծովի մէջ
Պապ աղբիւրից հեռանալը գժուար է
Այդ խօսքերը սիրտս գրին բովի մէջ
Կրկին ծուլի հեռանալը գժուար է:

Բագարատ

Դու ինձ արև էիր, դու ինձ լուսին
Այժմս սրգէս թնոյնիս խաւարին փուսին
Երգեօք հարաւ գտնեմ քեզ թէ հիւսիտին
Գժուարին է այս ցաւից ազատուիլը:

Պատմոս

Ես մի պարտէզ դու այգեպան ջրեցիր
Իմ ցաւերս անձգ առար կրեցիր.
Իսկ յաւիտեան կտակապիր գրեցիր
Առանց կտակ մեռանիլը գժուար է:

Բագարատ

Բագարատիս սիրտը մինչ մահ չի զատուում
Սէր ասածդ վերստին է հաստատուում
Ամենայն մարդ իրեն խղճովն է դատուում
Զհասկացողին կրակ է խորատուիլը:

Պատմոս

Պատմոսն և՛մ շեմ զատիլ քս սէրդ սրտէս
Որժամ տխուր լինեմ շուտ աւնեմ հանդէս
Եղբայրանաս լիրանանու պէս
Բարձր ծառին կռանալը գժուար է:

Երգը վերջացնելուց յետոյ իրար մնաս բարև
ատացին և բաժանուեցան. Բագարատը իւր երկրը
գնաց իսկ Պատմոս, հայրը և Թարգօհալին նաև նըս-
տան և ճանապարհ ընկան դէպի Փոթի. այնտեղից
կառքով եկան հասան Երևանի նահանգը: Այդտեղից
լուր տարան մօրը և եղբօրը, որանր կառքերով գէմ

9257

եկան միմեանց սիրոյ համբոյրներ առին, Պատմոս
զգայուած, թաղն առաւ ու երգեց:

Ամեն ծառ ու ծաղիկ ունի հաս ու համ,
Բայց մօր կաթից աւել տնուշ բան չկայ.
Բոյսը ազգ և աղինը սենի իւր երամ
Առանց տէրէն մէկիմ հրաման չկայ:

Եզրայրն եզրօր բան զպարիսպ ամուր է
Որդին հօրը ձեռքին զէնք է և սուր է
Սիրականը զսփայնող ազրիւր է
Աշխարհը զբանից զատ պատուական չկայ:

Կարգացէր Պատմոսիս պայմանադրերը
Սրտիս մէջ խոց թողին սիրու սրերը.
Հայաստանի անմահական ջրերը
Չտա երկիր ման եկայ նոյն նման չկայ:

Եյսակցից կառք նստեցին և գնացին առն ու
հարսանիքի պատրաստութիւն տեսան. Սիմիտան
էլ նշանուած էր. երկու եզրօր հարսանիքն էլ մի
օր եղաւ. հօթն օր հօթն գիշեր կերան խմեցին
ուրախացան և փառարանեցին Աստուծուն:

ՓՐՔ ՍԵ 1 3019

2013

Ham

MB

304

Car
590

ԳԻՆՆ Է 30 ԿՈՊ.

5003

